

„Menniskjan kann tað sum hon eigur at gera, og tá hon sigur seg ikki kunna, so vil hon ikki.“

Johann Gottlieb Fichte

syrgja fyri, at tey fólk, sum kunnu skapa nakað, fáa eina rættliga „inspiration“ út gangsstæðu. Tað eru bert vit — menniskjuni, sum bøgva her — sum kunnu syrgja fyri ti. Steinurin, fossurin, fiski-markið, ja, enná fiskanøgdirnar hava í hesum sambandi ongan áhuga hjá mær í mun til fólk, ið her býr. Um nakað skal skapast her, eru tað bert menniskjuni, ið kunnu gera tað.

Hvussu bera vit so okkum at við at leita eftir møguleikum? — Eg havi sagt tað fleiri ferðir áður, men eg vil endurtaka meg sjálfvan:

Um tú hevur gingið á háskúla ella universitetinum, so er vandi fyri, at tú metir møguleikarnar eftir kurvum.

Næstan ongantíð verður eitt rættligt tiltak til um tú metir møguleikarnar eftir leingjan av tilikum kurvum. Tað er „ansa eftir menniskjuni“ ið gera tað, meðan „finna uppá menniskjuni“ er nakað heilt annað. Tey siggja ting, tey siggja ikki kurvur. Tey siggja fyrst ein drey, hava varhugan av nøkrum. So eru tey úti og snúsa og siga: „Er hetta møgulegt?“ — Kann hesin dreyurin bliva veruleiki? — Og so formar bilætið seg so hvørt — og bilætið verður eitt virki einaferð í framtíðini, so sum tað skal verða. Hjá teimum menniskjum, ið veruliga skapa nakað, eru enná lítir í sjónini.

Hesum eri eg ógvuliga upptikin av, tí hesum er tað eingin, ið undirvisir í. Tað er ikki visindaligt nokk! — Men tá ið eg komi fram á menniskjur, sum hava skapað ella eru í ferð við at skapa nakað, so kunnu tey lýsa hetta bilætið fyri mær á ein ógvuliga livandi hátt. Tey taka tað fram — sjálvandi ikki alt. Hetta er nevniliga eitt „bilæti“ í orðsins besta týdningi. Imaginasjónin liggur aftanfyri og myndar tiltak bilæti — og tað er ein framtíðarsjón, hesi menniskjuni siggja.

Í fyrsta umfari siggja tey fleiri framtíðarsjónir, fleiri møguleikar: „Vit kunnu gera soleiðis, vit kunnu gera tað, og kanska fái eg til tað...“ o.s.f.r. Fyrst tríva tey seg fram, men so fær ein bilætið týðilgari við at gera eitt kanningarstig, har sagt verður: „Á jú, eg kann ikki bara sita her og droyma,

eg má út at finna nakað, savna upplýsingar.“ — Og tá ið ein er komin so langt, at ein sigur: „Ja, men eg kann ikki gera bæði hatta og hetta, eg má gera antin tað ella tað“ — tá er ein komin fram til hetta við Mið og avgerð.

Til síðst hava vit tey seinastu stigini: Realisering av avgerð og eftirliti — eftirroynd. Her skal eg ikki fara í æsir, men leggjið til merkis eitt: Framtíðarbilætið kann — so sum tað er vorðið til í teimum ymiskum stigunum í avgerðargangdini — lættliga verða ávirkað av Fortíðarminnisvarðum. Ella fyri at siga tað á ein annan hátt: „Arvasýndin“ kemur við í bilæti. — Tú kanst ikki ríva teg leysan frá tí vanabundna.

Hvat mær viðvíkur er hitt vanabundna (konvensjónin) ikki bert tað at „vit skulu vera fitt — og í hvussu so er ikki arbeida, meðan presturin prædikar“ — og nógv annað. Fyri meg eru konvensjónirnar sterkast, har vit ikki leggja til merkis, at tær eru til: Nevniliga hvussu virkir verða sett á stovn, hvussu arbeid verður í virkjunum: „Í Danmark og Noreg gera tey so og so. Hetta meinir Matcon.“ — Hetta sigur H&S...“ o.s.f.r. Eg veit at fyri nógv virkir eru hesar konvensjónir ógvuliga dýrar.

Tey 3 týðningarmestu avgerðarekinu eru:

1. Val av tí arbeidi, ið gerast skal — tvs. tað arbeidið vit í framtíðini skulu gera.
2. Val av framleiðslu (produkt) — Marknaður — og leggjið nú til merkis, at trykkið er lagt á orðini marknaður - tí framleiðslan er jú til sjeýnda og síðst „ein framleiðsla av marknaðinum, (eitt produkt av marknaðinum).
3. Val av kappingarprofil — (tvs. tað sum er merkt fyri okkum).

Fyri at taka avgerð um, hvat gerast skal, mugu vit ríva okkum leysan frá hugsunnarmumium og hugsanum, sum í veruleikanum ikki eru sannar, men sum bert eru í okkara hugsunnarhátti. Vit mugu hyggja realistiskt at arbeidstreytunum, soleiðis sum tær í veruleikanum eru — ikki soleiðis sum vit halda tær eru, tí vit hava vant okkum á nakrar fastar hugsanir. — Vant

okkum til USA, H&S, Matcon o.s.f.r.

Øll mugu væl vera á einum máli um, at fyri at gera sær eina mynd av tí arbeidi, ið gerast skal, so mugu arbeidstreytirnar — tað vit hava kring okkum — vera miðdepilin.

Og hvat er so kring okkum. Jú, tað eru m.a. menniskjur uttanfyri teg sum taka avgerðir. — Tú veit tað, — veit hvør tekur avgerðir sum kunnu geva tær møguleikar — ella fyri tí trupulleikar. —

er ikki alt — eitt tekniskt stig ávirkar øll virkir. Maskinur finnast, og tær fylgja ikki bert teimum figgarligu lógnum, men eisini teimum teknisku lógnum — og tað má búskapurin finna seg í, tá ið nú hesar maskinur einaferð eru fingnar til vega. — Og síðst, men ikki minst, so er jú virkið ein sosial organisma. Menniskjuni eru har, og menniskjuni eru tað truplasta av øllum.

Um tey menniskjur, sum arbeida í einum virki, ynskja tað, so kunnu tey fáa virkið at doyggja, og tað gerst skjótt, — ja, tey kunnu fáa eina heila vinnu at doyggja, um tey vilja — og vinnur finnast sum ikki hava verið langt frá hesum! Menniskjuni kunnu to eisini samarbeiða, so tað verður eitt veruliga gott

hevur í Vestur-heiminum longu sæð sínar bestu dagar eins og slupp- og klippfiskatiðin fyri 40-50 árum síðan. Hesir sannleikar eru longu deyðir ella doyggjandi. Tað eru ungir — helst nýføddir — sannleikar vit mugu stevna imóti — skulu vit menna okkara land. Og menningin má fremjast fremst gjøgnum tað sum sermerkir okkum sum fólk — ikki gjøgnum tað sum sermerkir danir, norðmenn, bretar ella aðrar tjóðir.

Min høvudsuppgeva sum idnaðarraðgevi (-tað meti eg sjálfur —) er at kveikja liv í ta skapanarmegi, sum væl saktans býr í okkum øllum, men sum hjá nøkrum nærum stóðugt er um at sprengjast. — At geva júst tilikum menniskjum trúna á, at tey megna alt bert viljin er sterkur nokk.

Heimspækingurin Johann Gottlieb Fichte segði tað soleiðis: „Menniskjan kann tað sum hon eigur at gera, og tá hon sigur seg ikki kunna, so vil hon ikki“. Hesin setningur átti sjálvandi at verið eitt orð fyri livið fyri okkum øll, tí hann vildi styrkt dyggiliga um okkara sjálvsáliti.

Tað lagna er to, at í dag tykist alt okkara tónagevandi sinnalag — føroyska fólkasálin — meira og meira at andøva imóti júst hesum orðum — imóti megini og innihaldinum í orðunum. Alitið á okkum sjálvar fánar meira og meira burtur. Fyri meg sum havi havt ta hepnu lagnu at sita í einum av samfagsins skapandi „deplum“ nú í 12 ár, er tað hugtýngjandi at leggja til merkis, hvussu tað á nógvum økjum hevur gingið aftur eftir hæli við sjálvsálitinum. Dømini eru nógv:

— Fyri 22 árum síðani var tað ein sjálfvlygja at vit sjálvir bygdu t.d. Landssjúkrahúsið. Í dag megna vit ikki so mikið sum at byggja eitt motorhús (Sundsværkið), men mugu lata útlendingar standa fyri arbeidinum — og kanska ringast av øllum: Vit gjalda uttan at mukka, hóast m²-prisurin fyri bygningin kom nærum á somu legu sum Norðurlandshúsið. Hvar er tann kritiska landsrevisjónin??

Ella duga tit í heila tikið at hugsa tykkum at skvarta amtsiðini — fóru til Danmarkar at biðja um hjálp at beina fyri burturkastinum? — Eg skal ikki her nema við ætlaðu SEV-útbygggingina annað enn at siga, at her nærkast vit tí beinleiðis absurda. — — —

Tað eg vil fram til her er, at vit idnaðarins ábyrgdarmenniskju mugu halda

uppat at biðja orsaka at vit eru til, hvørja ferð okkum tørvar eina krónu fyri at halda hjólini í gongd. Tað eru vit ið hava skapt — trýst fram — vinnulivsgreinar, orkuraðið orkugrunnin, alivendina o.s.f.r. Men hvat hava vit fingið? Jú „Stóra-beiggjar“ og „Tankapoliti“.

Einstaklingafrælsi er vorðið eitt plastikk-spjaldur við einum tali á, og tú fer skjótt í kasjottina, um tú gloymir, at Koltur ikki longur eitur Koltur, men nr. 3829.

Alt í lagi at „systemini“ í øðrum londum eru vorðin so kompliseraði, at ein har er noyddur til slíkt. Men júst tað, at okkum tørvar hvorki Stóra-beiggjar ella Tankapoliti fyri at menna landið — júst tað átti at verið eitt av okkara størstu aktivum.

Vit mugu fyri okkara egnu kæru skuld aftur tora at slá nevan í borðið, tá vit skilja at kósir er skeiv. Idnaðarmenn mugu í einum dømi sum við brennistøðini (og hundrættals av øðrum) tora at fara til kommunalpolitikararnar og siga: Tað er sjálvandi ørskapur, at vit skulu koyra tómar pappeskjur og rotin grunnishövd úr Sumba til Air at brennast. — Vit hava hollar royndir at loysa tilik mál — latið tí okkum málið upp í hendur.

Vit mugu í dag vera meiri vakn enn nakrantíð fyri tí, ið fyrferst í okkara samfelag. Eru vit ikki tað so vakna vit skjótt ein vakran morgun og uppdaga at vit ikki ein gang vakna sjálvir, men at tað er Tankapolitið hjá Stóra-beiggja, ið vakti okkum og tað sum verri er: Hevði tappað úr okkum teir seinastu droparnar av skapanarmegi og sjálvsáliti.

Mitt lyndi noktar mær at enda dapurskygt og tað er tað heldur eingin grund til, tí vit hava enn tíð at broyta kos.

„Tíðin er altíð tøk — ein eingil skal koma og siga tá hon er úti!“ sigur eitt gamalt grískt orðatak.

Og at tað eru fáar tjóðir í heiminum — um nakrar —, ið í mun til fólkatalið kunnu visa á so ovurhonds stórar møguleikar og ríkidømi, sum júst vit, ja tað skuldi myndin á næstu síðu verið eitt gott prógv um.

Vit hava í veruleikanum enn bert dropið stórutá, ið skal ómetaliga ríkidømi, ið er í okkara sjógv. — Hetta mugu vit prenta í okkara medvit, tí tað eru myndir sum hendan, ið skal geva okkum tað megi og sjálvsáliti okkum torva at byggja upp eitt livsterkt dygdarsamfelag.

25.05.1984

Tormóður Dahl

føroya idnaðarstova

ARSTFÆLAGSLIÐING

FÍGGJARAÐRID 1983/84

Kring teg hevur tú eisini tað geofysiska planið. Vit liggja her í Norður Atlantshavinum, vit hava klettur, og vit hava eitt ávíst veðurlag ið broytist. Alt hettar er eitt stóð undir arbeidi okkara. — Men vit hava eisini tað biologiska stóðið:

Tað er alt kring okkum, sum føðist, veksur, blomstrar, avblomstrar og doy, antin tað so viðvíkur menniskjum, djórum, plantum, algum ella mikrobum. Alt hetta hevur ein stóran týdning á nógvum økjum.

Tá ið eg áður kannaði eitt virki, var tað bert tað figgarliga virkið, eg sá. Nú siggi eg nakað heilt annað. Eg siggi try virki í sama virki. Sjálvandi veit eg, at tað figgarliga er har. Peningur ávirkar jú virkið í sini heild. Men tað

samanspæl, og tá veksur framleiðslumegin á ein slíkan hátt, sum tú ikki hevði hugsað tær tekniskt/figgarligt gjørligt. Í hesum samspæli kemur tað kreativa eisini fram og breiðir seg um alt virkið.

Tað er min sanna hugsan at tað, sum júst er tann stóri møguleikin hjá okkum „desentraliseraðu“ er at vit hava eitt heilt annað hugvekjandi og kreativt umhvørvi í mun til tað jakstrað og rædda umhvørvi, sum meira og meira merkið í teimum størri bynum.

Tað er júst hesin stóri fyrimunur okkara, ið fær meg at seta eitt stórt spurnartekin við eina verkætlan sum virkisdepilin á Sundi. Fyri 20-30 árum síðani var hon óivað røtt, men depils-tíðin